

Diagnoze, par kuru nerunā

Attiecībā uz **HIV Latvijā** patlaban redzama tikai aisberga mazākā daļa – aprēķini liecina, ka mūsu valstī ir ap 10 000 ar imūndeficīta vīrusu inficētu cilvēku, bet tikai pusei no tiem slimība atklāta. Tā joprojām ir tabu tēma, par ko atklāti izvairās runāt pat paši pacienti. Arī SestDienai viņi lūdz saglabāt anonimitāti

ANNA STRAPCĀNE

Pirms ar to saskārās pati, Anastasija (vārds mainīts) par HIV neko daudz nezināja. Tas arī neinteresēja. Taču trīs gadus pēc laulībām atklājās, ka HIV ir viņas vīram. Pārbaudīja arī viņu, un rezultāts tāds pats. Sieviete nav starp ierastajām riska grupām – narkomāniem, ieslodzītajiem – un nenodarbojas ar prostitūciju. Viņa ir 52 gadus veca rīdziniece, kas strādā finanšu sektorā, ir izaudzīnājusi meitu, rūpējas par savu mammu un ir uzticīga vīram. Tagad gan piebilst, ka uzticēšanās ir iedragāta. Stāstot, kā vīrs infekciju ieguvis, pēc garas nopūtas Anastasija atklāj, ka viņš ir jūrnīks. Pats esot apgalvojis, ka viesojoties Āfrikā, tur saņēmis vakcīnas un, iespējams, šļirces bijušas vairākkārt lietotas, taču sieviete šim stāstam netic.

Toreiz, pirms desmit gadiem, šoks bijis liels – emocionāli pasaule apmetusi kūleni. Tagad Anastasija piebilst: «Kā ir, tā ir, ko tur vairs iesākt!» Par sajūtām viņa vairs daudz stāstīt negrib – labāk esot to nemaz nezināt. Turklāt viņa jau pieradusi – reizi mēnesī dodas uz slimnīcu, ārsti sniedz konkrētas norādes, kas vienkārši jāizpilda. Terapiju viņa varējusi sākt gadu

turpinās joprojām, taču pati Anastasija nevar pateikt, cik tā bijusi iedarbīga un vai šobrīd viņa var kādu vēl inficēt. Fiziski sieviete jūtoties labi, un nekādu sūdzību par veselību viņai nav. Arī dzīvot viņa grasās ilgi – rokas nav nolaidušās. Bijuši gan tādi periodi, bet ārsts vienmēr palīdzējis saņemties.

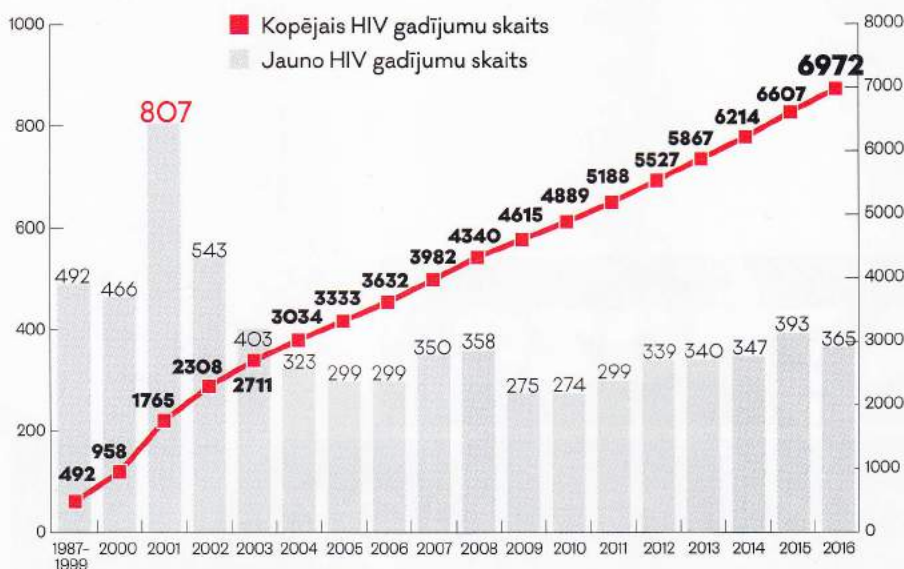
NESTĀSTA, JO BAIL

Par to, ka Anastasijai ir HIV, zina tikai viņas ģimene un dažas tuvas draudzenes – vienkārši bijusi sajūta, ka kādam jāizstāsta. Ārpus šī loka neviens nezina. Tas ir iemesls, kāpēc arī *SestDienai* sieviete lūdz saglabāt anonimitāti. Viņa baidās, ka cilvēki novērstos bailēs no inficēšanās draudiem un viņa varētu palikt arī bez darba. Viena no viņai tuvām draudzenēm pēc šīs ziņas jau izvēlējusies kontaktus pārtraukt.

Ar vīru sieviete joprojām ir kopā – pa šiem desmit gadiem attiecībās viņai viss jau kļuvis vienaldzīgs. «Strādāju, dzīvoju, un viss. Tāpat kā visi cilvēki,» piebilst Anastasija. HIV pacientu atbalsta biedrībās sieviete nevēršas – pietiekot ar tuvinieku plecu, un vislielākais prieks ir tad

HIV gadījumu skaits Latvijā

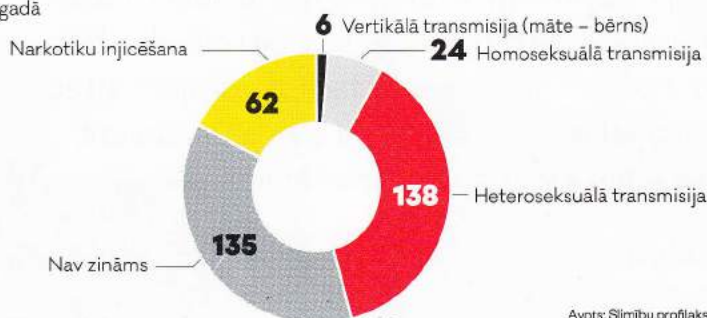
1987–2017 (1. janvāris)

Avots: ECDC/PVO Euro, EuroHIV, Latvijas Slimību profilakses un kontroles centrs

Jauno HIV gadījumu sadalījums pēc transmisijas veida Latvijā

2016. gadā

Avots: Slimību profilakses un kontroles centrs

Pirmais ar cilvēka imūndeficīta vīrusu jeb HIV inficētais cilvēks Latvijā tika reģistrēts 1987. gadā, un līdz šā gada sākumam infekcija oficiāli atklāta 6972 cilvēkiem. No tiem 365 pērn, tas principā nozīmē – ik dienu kāds cilvēks Latvijā uzzina šo diagnozi. Statistika gan patieso ainu neatspoguļo, jo daudzi par to, ka ir inficējušies, nemaz nezina. Turklāt nereti tā ir tēma, par kuru izvairās runāt ne tikai sabiedrība, bet arī paši pacienti un pat mediķi. Līdz ar to nav pārsteigums, ka cilvēki vēlas distancēties. Tomēr jāpiebilst, ka HIV sen vairs nav infekcija, kas skar tikai narkomānus, homoseksuālus cilvēkus vai prostitūcijā iesaistītos. Lai gan Latvijā tikai 1990. gadā atklāja pirmo gadījumu, kad ar šo vīrusu sieviete bija inficējusies heteroseksuālu dzimumkontakta ceļā, patlaban Baltijas valstīs visbiežāk ar HIV inficējas tieši seksuālās attiecībās starp vīrieti un sievieti. Par to, ka HIV ir būtiska sabiedrības veselības problēma, runāts jau sen, un nevalstiskās organizācijas cenšas pievērst

Es saņēmu atbildes, ka valstij nav naudas, mums ir daudz onkoloģisko un sirds pacientu, gadījums nav unikāls

uzmanību tam, ka situācija jau kļuvusi kritiska. Tagad to apliecina arī statistika: līdz šim sliktāka situācija attiecībā uz ik gadu reģistrēto jauno HIV slimnieku skaitu Eiropas mērogā bija Igaunijā, bet nu Latvija negatīvā ziņā ir šī topa augšgalā. Speciālisti uzskata, ka tas ir ļoti nopietns signāls un steidzami jārikojas, lai problēmu risinātu, gan iesaistot ģimenes ārstus, gan paplašinot diagnostikas

iespējas un nodrošinot savlaicīgu ārstēšanu. Veselības ministrija izstrādājusi daudzmiljonu plānu, taču tam, tāpat kā daudzām citām iniciatīvām, nauda var arī neatrasties.

ĀRPUS RISKĀ GRUPĀM

Līdzīgi kā Anastasija, no visiem pērn jauniešiem reģistrētajiem HIV pacientiem infekciju heteroseksuālās attiecībās bija ieguvuši 37%. Gandrīz tikpat pacientu nezina, kā inficējušies, bet, injicējot narkotikas, HIV skāris 17%. Rietumeiropā joprojām izplatītākais inficēšanās veids ir homoseksuālās attiecības starp vīriešiem, bet Latvijā tas pērn attiecies uz nepilniem 7% reģistrēto. Sabiedrības veselības ārstē, Baltijas HIV asociācijas valdes priekšsēdētāja Inga Upmace *SestDienai* stāsta, ka šāda tendence Latvijā ir jau vairākus gadus un arī turpmāk tā saglabāsies visā Baltijā. Līdz ar to jādama, kā par šīm problēmām runāt ar seksuāli aktīviem heteroseksuāliem cilvēkiem. Līdz šim visbiežāk tie bijuši vien kampaņveidīgi pasākumi.

Lielākā daļa jaunatklāto ar HIV inficēto cilvēku ir vecumā no 30 līdz 39 gadiem, tomēr šī slimība Latvijā skar pilnīgi visas vecuma grupas. Šobrīd viens no sāpīgākajiem aspektiem ir jaundzimušo inficēšanās no mātēm – pērn vien reģistrēti seši bērni ar HIV, bet valstī kopumā reģistrēts vairāk nekā 70 ar HIV inficētu jaundzimušo. Tā, pēc Upmaces domām, ir problēma, kas jārisina vispirms. Pasaules Veselības organizācija (PVO) ir norādījusi, ka jebkurā valstī šo skaitli ir iespējams samazināt līdz nullei, ja visas ar HIV inficētās sievietes grūtniecības sākumā tiek apzinātas un saņem terapiju. Turklāt Latvijā tā arī ir pieejama. Asociācijā domā, ka gluži vienkārši trūkst nopietnas analīzes, turpretī Veselības ministrijā (VM) *SestDienai* norāda – visbiežāk šie gadījumi saistīti ar to, ka grūtnieces nesaņem terapiju, tāpēc nesadarbojas ar speciālistiem, tāpēc nesaņem vai saņem nepilnīgu ārstēšanu.

Sabiedrības grupa, kas vairāk vai mazāk Latvijā ir apzināta un kontrolēta, pēc asociācijas domām, ir narkotiku lietotāji, kuru vidū HIV infekcija ļoti strauji izplatījās 1997. gadā.

ĀRSTĒS, KAD BŪS SLIKTĀK

Savlaicīga ārstēšana ir vissvarīgākais profilakses pasākums, lai samazinātu HIV izplatību sabiedrībā. PVO pētījumos pierādīts, ka, sākot agrīnu terapiju, pacients vairs nevar inficēt partneri, savukārt bez terapijas uz 100 inficētajiem gada laikā nāc klāt vēl 12.

Atšķirībā no Anastasijas Aleksis (vārds mainīts) ārstēšanu šobrīd nesaņem, lai gan jau apmēram gadu cīnās par savām tiesībām dzīvot. Viņš seksuālās attiecībās inficējās pirms nepilniem trim gadiem, bet jau vairāk nekā gadu savu diagnozi zina. «Man personīgi ir atteikta ārstēšana no visām iespējamām instancēm, kaut arī biju lūdzis ārstu konsiliju, rakstījis tiesīb-

sargam, Veselības ministrijai, Valsts prezidentam. Es saņēmu atbildes, ka valstij nav naudas, mums ir daudz onkoloģisko un sirds pacientu, jūsu gadījums nav unikāls, ārstēšanai neesot naudas utt. Gaidiet, kad jums paliks sliktāk, un tad vērsieties!» stāsta 37 gadus vecais vīrietis.

Arī Aleksis ar *SestDienu* nav gatavs runāt, atklājot savu īsto vārdu, jo par viņa HIV statusu daudzi nezina, arī viņa vecāki ne. «Es uzreiz izstāstīju to savai otrai pusītei. Viņa pārbaudījās, un viss bija kārtībā, kaut gan mēs jau bijām attiecībās gandrīz pusgadu, bet mums bija tikai drošs sekss. Soli pa soli izstāstīju to saviem tuvākajiem draugiem un neredzēju nekādu citādu attieksmi, paliku draugos ar visiem. Vecākiem un radniekiem stāstīt neredzu jēgu, jo tie ir citas paaudzes cilvēki, kuri ir biedēti ar šo briesmīgo, neārstējamo slimību».

Par HIV, iespējams, vīrietis nestāsta arī augstā amata dēļ uzņēmumā, kas rada tehnoloģiskus risinājumus un projektus eksportam uz citām ES dalībvalstīm. Arī viņš nav nevienā no īpašā riska grupām. Inficējies no bijušās draudzenes, ar kuru piecu gadu periodā vairākkārt šķīries un sagājis kopā. Viņš gan *SestDienai* piebilst, ka, intervējot meiteni, viņa, visticamāk, apgalvotu, ka vainīgais ir viņš. «Kad uzzinājām diagnozi, vairs nebija svarīgi, kurš no kura, – abi vainīgi. Kas noticis, tas noticis, ir jādzīvo tālāk,» tagad saka Aleksis.

Toreiz, uzzinājis diagnozi, iekāpis mašīnā, skaļi ieslēdzis mūziku un braucis mājās gulēt. Piezvanījis atbalsta biedrībai HIV un AIDS pacientiem AGIHAS, kur pārliecināts, ka ar to vēl dzīve nebeidzas. «Visas iepriekšējās rūpes un problēmas, kas saistītas ar darba lietām, pazuda, jo tas viss pēkšņi kļuva otršķirīgs,» atceras vīrietis.

CĪŅA PAR VISIEM

Upmace uzsver, ka ārstēšana būtu jāsaņem uzreiz, tikko HIV atklāts, taču Latvijā tas tā nenotiek naudas trūkuma dēļ. Lai gan pērn terapiju sāka nozīmēt agrāk, pirms vēl cilvēka imunitāte ir nopietni sagrauta, pēc VM datiem, to saņem vien aptuveni trešdaļa. Aleksim šis gads pagājis vienā lielā cīņā ar sistēmu. Kopumā viņš jūtas vesels, turklāt nedzer un nepīpē, sporto, bet vienlaikus var inficēt citus. «Šis bezsimptomu periods ir bīstams, jo daudzi, kas uzzina par savu diagnozi, saka: «Nē, esmu vesels, man nekas nekaiš!» Sākas runas par farmakoloģisko kompāniju sazvērestību, un cilvēki atsakās no ārstēšanas līdz brīdim, kad ir galīgi slikti un zāles vairs nepalīdz. Visu šo laiku, kamēr viņi noliedz slimību, viņi turpina inficēt citus cilvēkus,» uzsver Aleksis. Viņu vairs nepārsteidz arī cilvēki, kas saka: «Pats inficējās, lai pats arī ārstējas, nav ko «bāzt», kur pagādās.» Tomēr atgādina – arī, būdams slims, viņš joprojām maksā nodokļus, turklāt lielus,

Vecākiem un radniekiem stāstīt neredzu jēgu, jo tie ir citas paaudzes cilvēki, kuri ir biedēti ar šo briesmīgo, neārstējamo slimību

no kuriem ārstēšana sanāktu ne tikai viņam, bet arī citiem. Viņš arī vairs necinās tikai par sevi, bet par visiem ar HIV inficētajiem kopumā, kas nesāņem terapiju agrīnā stadijā, un no HIV brīvu Latviju. «Pasaulē daudzās valstīs šiem cilvēkiem ārstēšanu piedāvā uzreiz, lai izslēgtu iespēju inficēties partneri, bet pie mums viss vienalga. Vai man būtu jāizolējas no sabiedrības un jākontaktējas tikai ar «sev līdzīgajiem»? Vai var pajauties, ka visi inficētie ir ļoti atbildīgi pret pārējiem un apzināti neizplata infekciju, mainot partnerus citu pēc cita?» retoriski vaicā Aleksis. Viņš arī piebilst, ka, uzzinot diagnozi, cilvēkam jāapliecina, ka viņš zina – par infekcijas nodošanu tālāk

draud kriminālatbildība. To *SestDienai* apliecina arī AGIHAS valdes priekšsēdētājs Andris Veikenieks, pilnībā gan nepiekrītot Alekša teiktajam, ka valsts tādējādi no sevis noņem visu atbildību par infekcijas izplatību. Šobrīd biedrība uzstāj uz šīs normas dekriminalizāciju, jo pierādīt, ka tieši konkrētais cilvēks infekciju ir nodevis tālāk, ir ļoti grūti un dārgi. Turklāt Latvijā šāda precedenta līdz šim nav bijis.

Agrīna terapijas sākšana ir mērķis, ko vēlas panākt biedrība līdztekus uzdevumam izglītēt sabiedrību par HIV, graut esošos mītus un sākt diskusiju par seksa kultūru. Pacientam pašam to apmaksāt principā ir neiespējami, jo mēnesī izmaksas tad būtu vairāki simti eiro. Līdz ar to ir cilvēki, kas, izmisuma vadīti, izvēlas pārcelties uz citām valstīm, lai ārstēšanu ātrāk saņemtu tur. Arī Aleksis atklāti saka: «Varbūt kādreiz nospļausos un aizbraukšu uz Igauniju, Zviedriju vai kādu citu ES valsti, kur ārstēšanu piedāvā visiem un par valsts naudu, maksāšu nodokļus tur un atnākšu klaji pasmieties par mūsu politiķiem, kas brauc uz ārzemēm agitēt, lai tautieši atgrieztos Latvijā.»

ATKAL IGAUNIJA

Latvijā nevalstiskās organizācijas patlaban skatās uz Igaunijas pusi, kur šai cīņai ir ļoti rezultāti. >

Erektion POTENCIAL! LĀPAKĀKĀS PRODUKTS TĪGŪ

Erektion®

Erektion ULTRA

TESTODRIVE blend
45mm
8 coated tablets
Rapid improvement in sexual performance

Erektion Fast

BioPERINE

Erektion Ultra Fast

Rūpēs par vīrišķību!

- paaugstina libido un uzlabo erekciju
- veicina potenci, uzlabo seksuālo sniegumu
- palīdz saglabāt seksuālo spēju un aktivitāti
- veicina auglību un reprodukciju

Jautājiet aptiekās vai www.vitameni.lv

Uztura bagātinātājs neaizstāj pilnvērtīgu un sabalansētu uzturu!

Apzinoties situācijas nopietnību, tur no šī gada izmeklējumu veikšanai izveidots speciāls budžets ārpus ģimenes ārstu kvotām, lai visiem pacientiem vecumā no 18 līdz 59 gadiem varētu piedāvāt veikt HIV eksprestestu vai pārbaudīt analīzes laboratorijā. Pienākums to piedāvāt Tallinā un Narvā, kur HIV infekcija ir visvairāk izplatīta, būs visiem ģimenes ārstiem neatkarīgi no pacienta sūdzībām un simptomiem. Arī Latvijā šis darbs būtu jāuztic ģimenes ārsta praksēm, uzskata Upmace. Ņemot vērā, ka Rīgā katrs 200. iedzīvotājs ir inficēts ar HIV, ģimenes ārstam būtu jābūt vidēji vismaz 10 šādiem pacientiem. Taču, pēc asociācijas novērojumiem, ģimenes ārsti patlaban nav gatavi darbam ar HIV inficētiem cilvēkiem. Iepriekš Latvijas Ģimenes ārstu asociācija pret šo plānu bijusi skeptiska, atzīmējot, ka profilaktiskajiem laboratoriskajiem izmeklējumiem finansējums vispār nav paredzēts. Turklāt tikai pusei ģimenes ārstu ir otra medicīnas māsas, kas šos pienākumus varētu veikt.

Šis priekšlikums apspriests arī ministrijas gaitenēs, un VM Sabiedrības veselības departamenta pārstāve Jana Feldmane *SestDienai* norāda, ka tas tomēr nebūtu lietderīgi, jo ģimenes ārsts ir speciālists un viņam ar cilvēku ir jāstrādā mērķtiecīgi – viņa uzdevums neesot pārbaudīt visus pēc kārtas, bet gan izvērtēt riskus, vai analīzes ir nepieciešamas. Tāpēc turpmākajos gados plānots sagatavot vien rekomendācijas un ieteikumus, kādos gadījumos izmeklējums būtu nepieciešams. Tāpat paredzēts apzināt, kādas grūtības ārstniecības personām ir, strādājot ar šādiem pacientiem, un kādi atbalsta mehānismi nepieciešami.

MILJONU PLĀNS

Iepriekš minētās lietas, apzinoties situācijas nopietnību, ir iekļautas ministrijas īpaši izstrādātajā rīcības plānā 2018.–2020. gadam. Šobrīd mērķis ir apturēt HIV infekcijas izplatību, taču nevarot gaidīt, ka tas uzreiz atspoguļosies arī statistikā, uzsver Feldmane. Iespējams, no jauna atklāto HIV pacientu skaits pat palielināsies, jo viens no plāna punktiem paredz aktivizēt HIV diagnostiku. Speciāliste norāda, ka svarīgi ir nodrošināt, lai eksprestesti būtu pieejami tajās vietās, kur pulcējas cilvēki no riska grupām. Uzsvārs joprojām ir uz narkotiku lietotājiem, cilvēkiem ieslodzījuma vietās un prostitūcijā iesaistītajiem. Līdz ar to plānots aktivizēt mobilās vienības, kur speciālisti varētu uzrunāt šos cilvēkus. Vienlaikus domāts, kā tos, kam infekcija atklāta, novirzīt līdz ārstam. Tam komandā būtu nepieciešama īpaša atbalsta persona.

Ministrijā iecerētas arī plašas sabiedrības informēšanas kampaņas un speciālistu apmācības, plānots uzrunāt skolēnus un apmācīt pedagogus, taču finansiāli visietilpīgākā sadaļa ir ārstniecība – lai varētu sākt agrīnāku HIV ārstēšanu un

HIV inficētie ir tādi paši cilvēki kā jūs, un viņi nav padibenes, kā to diemžēl ir pieņemts uzskatīt

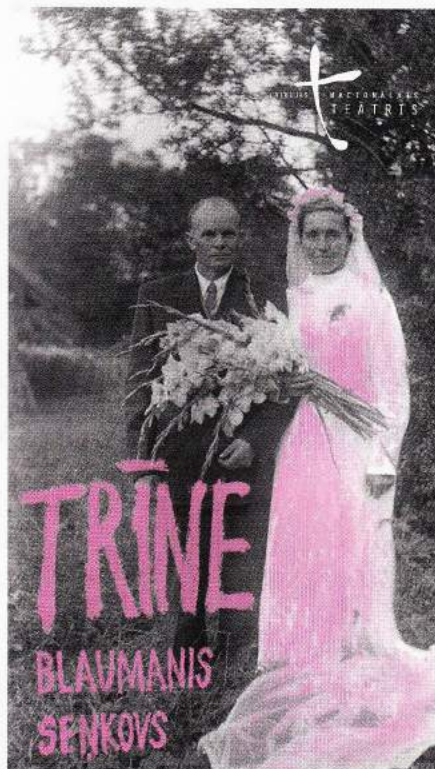
paplašinātu diagnostikas iespējas. Tas nozīmētu, ka arī Aleksis drīzumā varētu sākt valsts apmaksātu terapiju. Taču no 2018. līdz 2020. gadam tam visam nepieciešami papildu 73,5 miljoni eiro, tostarp nākamgad – 16,5 miljoni eiro. Naudu plānots prasīt no valsts budžeta, taču ministrijā apzinās, ka to var arī nepiešķirt. «Esam apkopējuši aktuālākos uzdevumus, kas šobrīd ir jāpaveic, un sarīķinājuši, cik tas maksā,» atzīmē Feldmane. Tomēr arī šīs ieceres neparedz, piemēram, tūlītēju terapijas sākšanu tikko inficētam cilvēkam. Ministrijā izvairās runāt arī par ilgtermiņa plānu, uz ko uzstāj nevalstiskās organizācijas. Pagaidām esot jāskatās, cik lielā mērā rudenī, kad, visticamāk, dokuments tiks izskatīts valdībā, to atbalstīs.

Vienlaikus gan jāsaprot, ka, pat ieguldot milzīgu naudu, visticamāk, HIV pilnībā izskaust nevarēs. Tas būtu iespējams vien tad, ja visā pasaulē, ieskaitot Āfriku un citas valstis ar lielu HIV izplatību, būtu vienādi principi un vienādas iespējas ārstēties, bet tas tā nekad nebūs, uzskata Upmace.

JOPROJĀM TABU

Sabiedrības attieksme pēdējo 20 gadu laikā ir uzlabojusies, taču HIV joprojām ir viena no tabu tēmām, un arī paši HIV pacienti par to izvairās runāt. «Tās ir cilvēciskas bailes, ko var saprast, jo mēdz būt tā, ka no šiem cilvēkiem tuvākie vienkārši novēršas. To neviens negrib piedzīvot,» saka Upmace. Bieži izšķiroši ir tas, vai cilvēks personiski ir saskāries ar šo problēmu. Jo viņš ir tālāk, jo tas liekas bezpersoniskāk un bailīgāk. Arī skolās par to runā maz, atzīmē asociācijas vadītāja. Aleksis norāda, ka būtiski ir saprast – HIV joprojām ir ļoti nopietna saslimšana, bet tai pašā laikā to var kontrolēt un ar to var sadzīvot. Tāpat trūkst izpratnes, ka ar HIV nevar inficēties manikīra kabinetā, pie zobārsta vai sadzīvē. «HIV inficētie ir tādi paši cilvēki kā jūs, un viņi nav padibenes, kā to diemžēl ir pieņemts uzskatīt,» piebilst vīrietis.

Sabiedrības attieksmi varētu lēnām uzlabot, ja arī pašu inficēto vidū būtu vairāk tādu, kas atklāti būtu gatavi par to stāstīt, uzskata Upmace. Bet arī tad tas nenotiktu uzreiz. Aleksis gan piebilst, ka pašlaik vienkārši grib dzīvot kā visi pārējie cilvēki – būt iedrošs un veselīgs.

TRĪNE
BLAUMANIS
SENKOVS

Pirmizrāde 2017. gada 11. maijā

Bilētes SIA "Bilēšu paradīze"
un Nacionālā teātra kasēs
Rezervēšana pa tālr. 67006338, 67006339,
www.bilesuparadize.lv, www.teatris.lv

LAVIJAŠ NACIŅALAIS TEĀTRIS

kamēr vien gliemeži skrien

Imanta Kalniņa dziesmu programmā

Daile

Daumants Kalniņš
Kaspars Zemītis

14.05. plkst. 18.00 Mūzikas namā **DAILE**

03.06. plkst. 13.00 un 17.00
VALMIERAS drāmas teātrī

04.06. plkst. 18.00
koncertzālē **LIELAIS DZINTARS**

Bilētes "Bilēšu Paradīze" kasēs un www.bilesuparadize.lv
www.dailenams.lv

Rīkotājs: Mūzikas nams Daile, informācija:
Producente - Anda Zagovska, anda@dailenams.lv